

Nr 292.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om ödebygdsvägar; given Stockholms slott den 14 mars 1919.

Under åberopade av bilagda i statsrådet och lagrådet hållna protokoll vill Kungl. Maj:t härmed, jämlikt § 87 regeringsformen, föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till lag om ödebygdsvägar.

De till ärendet hörande handlingar skola tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott.

GUSTAF.

Alfred Petersson.

Förslag

till

Lag

om ödebygdsvägar.

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

Med ödebygdsväg förstås i denna lag väg, som till avsevärd längd sträcker sig över fjäll, genom skogar eller genom glest befolkade trakter och som, ehuru vägen icke prövats vara för allmänna samfärdseln nyttig och nödig, likväl finnes vara till gagn för det allmänna såsom ägnad att främja landets uppodlande och bebyggande.

2 §.

Uppstår fråga om anläggning av ödebygdsväg, skall, efter det plan och kostnadsförslag uppgjorts samt de väghållningsskyldiga ävensom landsfiskalen blivit i ärendet hörda, länsstyrelsen pröva, huruvida den tillämnade vägen är att hänföra till ödebygdsväg.

I samband med denna prövning äge länsstyrelsen ålägga vägstyrelsen i distrikt, där vägen skall framgå, att, om företaget kommer till stånd, ur vägkassan lämna bidrag till vägens byggande med visst belopp i penningar. Ej må sådan bidragsplikt åläggas, där densamma skulle för de väghållningsskyldiga verka oskäligt betungande, ej heller må bidraget i allmänhet sättas högre än till en sjättedel av beräknade kostnaden för den del av företaget, som faller inom distriktet.

3 §.

Huruvida väg, som länsstyrelsen prövat vara att hänföra till ödebygdsväg, skall byggas eller ej, därom bestämmes i den ordning, som är eller må varda föreskriven i fråga om beslut rörande användningen av statsanslag till sådana vägföretag.

4 §.

Anläggning av ödebygdsväg sker genom statens försorg.

Ödebygdsväg skall till byggnadssättet vara av så enkel beskaffenhet, som kan vara förenlig med vägens ändamål.

5 §.

När anlagd ödebygdsväg vunnit nödig stadga och fasthet, skall vägen övertagas till allmänt underhåll. Intill dess så skett have de väghållningsskyldiga i distriktet ej annan förpliktelse med avseende å vägens byggande än i 2 § är sagt ej heller skyldighet att deltaga i vägens underhåll den tid mark är bar.

Om vägens övertagande till allmänt underhåll meddelar länsstyrelsen, efter verkställd utredning, beslut att tillämpas från utgången av det år, då beslutet vunnit laga kraft. Från samma tid skall gällande lag angående väghållningsbesvärets utgörande på landet i tillämpliga delar gälla med avseende å ödebygdsvägen som vore den allmän väg, dock med iakttagande av vad här nedan särskilt stadgas.

6 §.

Beträffande omläggning av ödebygdsväg skola, evad vägen är till allmänt underhåll övertagen eller ej, bestämmelserna i 2—5 §§ äga motsvarande tillämpning, med iakttagande att länsstyrelsens prövning för sådant fall skall gälla frågan, huruvida omläggningen länder det allmänna till gagn.

När den nya vägen övertagits till allmänt underhåll, skall, utan hinder av vad i 14 § första stycket i gällande lag angående väghållningsbesvärets utgörande på landet finnes stadgat, underhållet bestridas av vägkassan intill dess vid vägdelning inom distriktet annorlunda må varda bestämt.

7 §.

Sker, efter det ödebygdsväg blivit till allmänt underhåll övertagen, vägdelning inom distriktet, skall, där icke annat i laga ordning bestämmes, ödebygdsvägen i sådan egenskap omfattas av fördelningen.

8 §.

Förändras ödebygdsväg till bygdeväg eller landsväg, skall beträffande kostnaden härför tillämpas vad i 8 § andra stycket i gällande

lag angående väghållningsbesvärets utgörande på landet finnes för där avsedda fall föreskrivet; och njute den, vilkens vägunderhåll genom förändringen försvåras, härför ersättning ur väggassan. Om den ersättning gälle vad i 18 § i nämnda lag stadgas.

9 §.

Sedan ödebygdsväg övertagits till allmänt underhåll, lämnas av statsmedel, utöver sådant bidrag som avses i 60 § första stycket, första punkten i gällande lag angående väghållningsbesvärets utgörande på landet, särskilt tilläggsbidrag med belopp motsvarande tre tiondelar av uppskattade kostnaden för vägens underhåll. I väghållningsdistrikt, där särskilda omständigheter äro för handen, må dock, enligt vad därom särskilt föreskrives, tilläggsbidraget kunna utgå med högre belopp intill sex tiondelar av nämnda kostnad.

Tilläggsbidraget utbetalas till vägstyrelsen. Det bidrag, som belöper på underhållet av indelad väg, tillkommer samtliga dem, som bestrida underhåll av indelad väg inom distriktet, en var i förhållande till uppskattade underhållskostnaden å hans vägloft. Vad sålunda å väghållarna belöper tillhandahålles dem av vägstyrelsen på lämpligt sätt.

Vid beräkning av vägskatt, enligt vad i 60 § sista stycket i nämnda lag stadgas, skall avdrag ske jämväl för tilläggsbidraget, i den mån det belöper på indelad väg.

10 §.

Vad i VII och VIII kap. i gällande lag angående väghållningsbesvärets utgörande på landet stadgas beträffande vinterväghållning skall äga tillämpning med avseende å ödebygdsväg, ändå att vägen ännu icke blivit till allmänt underhåll övertagen.

11 §.

Över länsstyrelses beslut i fråga, som i denna lag omförmäles, må klagan hos Konungen i vederbörande statsdepartement föras i den ordning, som för ekonomimål i allmänhet är stadgad.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen, enligt därå meddelad uppgift, utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

*Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans
Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 7
februari 1919.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern EDÉN,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena HELLNER,
Statsråden: PETERSSON,
 SCHOTTE,
 PETRÉN,
 NILSON,
 LÖFGREN,
 friherre PALMSTIERNA,
 UNDÉN,
 THORSSON.

Departemenschefen, statsrådet Petersson anmälde ett inom departementet utarbetat förslag till *lag om ödebygdsvägar*, därvid departementschefen efter gemensam beredning med chefen för civildepartementet anförde:

På framställning av Kungl. Maj:t i proposition nr 418 anvisade 1918 årlagtima riksdag på extra stat för år 1919 under sjätte huvudtiteln ett reservationsanslag av 400,000 kronor att under i statsrådsprotokollet angivna villkor utgå som bidrag till anläggning av s. k. ödebygdsvägar inom Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands och Västernorrlands län. I statsverkspropositionen innevarande år har anslag för enahanda ändamål äskats å extra stat jämväl för år 1920. Allmänna villkor och bestämmelser att tillsvidare lända till efter rättelse för åtnjutande av statsbidrag från berörda anslag äro utfärdade genom kungörelsen den 11 oktober 1918 (nr 885).

Anslag till anläggning av ödebygdsvägar.

Sakkunnigas
förslag.

Kungl. Maj:ts nyssnämnda framställning år 1918 grundade sig på ett utav särskilda sakkunniga inom civildepartementet den 30 april 1918 avgivet betänkande med förslag angående ödebygds- och utfartsvägar m. m.

I berörda betänkande hava sakkunniga, bland annat, på anförda skäl framhållit behovet av snara åtgärder för avhjälpande av den i övra Norrland och särskilt i lappmarkerna föreliggande bristen på framkomliga vägar. Då de nu befintliga anslagen till anläggande av vanliga och av s. k. enklare vägar icke på långt när vore tillräckliga, hade sakkunniga funnit nödvändigt föreslå införandet av en ny vägtyp, ännu enklare och billigare än de nuvarande s. k. enklare vägarna, men dock sådan, att vägar utförda efter densamma skulle kunna året om trafikeras med hjul- eller släddon. Ehuru behovet av vägar utav den nya typen givetvis vore störst inom Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län, ansåge sakkunniga att ett behov av dylika vägar även föreläge för Västernorrlands län, vilket län sålunda jämväl borde komma i åtnjutande av anslag för ändamålet. I vad mån den nya vägtypen borde utsträckas att gälla även inom Kopparbergs, Värmlands och Gävleborgs län, utgjorde däremot ett spörsmål, som fölle utom ramen för sakkunnigas uppdrag och som i allt fall först då kunde rätt bedömas, när vägtypen i fråga någon tid vunnit tillämpning i de fyra nordligaste länen.

Av skäl, för vilka i betänkandet närmare redogöres, hava sakkunniga ansett nödvändigt, att vägarna av den ifrågasatta nya typen uppdelades i två grupper, nämligen dels *ödebygdsvägar* i egentlig mening och dels *statsunderstödda utfartsvägar*, vilka båda grupper i tekniskt avseende visserligen skulle vara tämligen likartade, men däremot i övrigt komma att förete väsentliga olikheter i fråga om behovets art, arbetets utförande, tilldelande av statsunderstöd m. m.

Beträffande den allmänna karaktären av de nya vägar, vilka enligt sakkunnigas förslag sålunda vore avsedda att anläggas i de fyra nordligaste länen, anförde sakkunniga i huvudsak följande.

Med *ödesbygdeväg* i egentlig mening förstodes sådan väg, som till avsevärd längd sträckte sig genom fjällbygd och skogar eller svagt bebyggda områden och som, ehuru icke av den vikt för allmänna samfärdseln att den kunde hänföras till landsväg eller bygdeväg, prövades vara av betydelse för det allmänna såsom ägnad att utbreda odling och bebyggelse. Dessa vägar skulle byggas och en tid efter fullbordandet även underhållas av staten samt erhålla anslag till större delen av och stundom till hela byggnadskostnaden. Då dessa vägar skulle komma att tjäna ett allmänt intresse genom att dels i många fall utgöra förbindelse mellan allmänna vägar och dels alltid på ett för det allmänna intresset betydelsefullt sätt befordra kolonisation och utveckling i dessa bygder, borde vägarna enligt sakkunnigas uppfattning räknas till de allmänna vägarna och således höra under den allmänna väglagen av den 23 oktober 1891, vilken lag i anledning därav finge kompletteras på sätt sakkunnigas förslag närmare innehöle.

Beträffande därefter de *statsunderstödda utfartsvägarna* föreläge behov av statsbidrag till anläggning av utfartsvägar för byar och gårdar, vilka vägar för närvarande finge brytas av byamännen eller respektive gårdsägare utan statsanslag. Staten borde likväl icke bispringa intressenterna för dessa vägar i samma utsträck-

ning som ödebygdsbefolkningen. Sistnämnda vägar vore till sin natur otvetydigt enskilda och borde därför beträffande deras anläggning och — i den mån de ej efter fullbordandet förklarades för allmänna vägar — även för deras underhåll bestämmelserna i lagen om enskilda vägar på landet den 5 juli 1907 tillämpas, vilket även syntes kunna ske utan tillägg till eller ändring i nämnda lag.

De egentliga ödebygdsvägarna borde av naturliga skäl företrädesvis komma till utförande i de folkfattigaste delarna av Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län, särskilt i lappmarkerna, men jämväl i de glesast bebyggda delarna av vissa socknar i Västernorrlands län. Ödebygdsvägarna borde dessutom komma att i stor utsträckning anlitas för åstadkommande av utfartsvägar från vissa byar och större komplex av gårdar samt till en början framför allt från en del järnvägsstationer och hållplatser vid inlandsbanan och tvärbanorna. Om ödebygdsvägarna i egentlig mening sålunda vore avsedda för trakter, där i regel inga som helst vägar finnes, så borde de statsunderstödda utfartsvägarna däremot komma till utförande i trakter, där det i ett stort antal fall icke direkt sakkunnades vägar, men där vägnas usla beskaffenhet vore ett mycket svårt hinder för deras trafikerande. Det vore huvudsakligen i kust- och skogslandet som dessa utfartsvägar skulle komma till stånd, närmast då från byar eller större gårdar, särskilt sådana, som låge mera avlägset från befintliga eller för den närmaste framtiden planerade allmänna vägar.

Sakkunniga hava därefter lämnat en redogörelse beträffande de tekniska krav, som borde ställas på de föreslagna nya vägtyperna. Dessa krav skulle enligt betänkandet sättas så låga, att såväl anläggnings- som underhållskostnaderna bleve lägre än för en på rätt sätt utförd allmän väg av hittills enklaste brukliga typ, en s. k. enklare väg. Detta sistnämnda slag av vägar, vilket enligt förslaget allt fortfarande skulle komma i åtnjutande av särskilt statsbidrag, vore nämligen avsett för något större trafik än ödebygds- och utfartsvägarna.

I betänkandet hava sakkunniga vidare närmare utvecklat frågan om sättet för de nya vägnas undersökning, anläggning och underhåll. Beträffande *ödebygdsvägarna* framgår därav bland annat följande.

Sedan frågan om ödebygdsvägs anläggande genom förundersökning och jämväl i övrigt vunnit nödig utredning, skulle det ankomma på vederbörande länsstyrelse att fatta beslut i ärendet, varefter handlingarna skulle överlämnas till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen för prövning av anslagsfrågan. På denna myndighet skulle det nämligen ankomma att inom de särskilda länen fördela anslaget emellan de olika företagen i enlighet med de villkor och bestämmelser, som för ödebygdsvägarna kunde bliva utfärdade, samt med skyldighet för styrelsen att, då anslag begärdes till mer än nio tiondelar av den beräknade kostnaden, underställa ansökningen Kungl. Maj:ts prövning. Arbetet med vägens utförande skulle ske helt och hållet genom statens egen försorg, och skulle staten bekosta jämväl större delen av och understundom så gott som hela anläggningskostnaden. I avseende på skyldighet för intressenterna att bidra till ödebygdsvägnas utförande borde all för vägbyggnaden erforderlig, staten ej tillhörig mark samt sådana byggnadsämnen som jord, sten, grästorv, grus, virke o. d. alltid ställas till vägföretagets fria disposition,

dock med undantag för tomt och åker samt grövre virke. Det borde i regel ankomma på väghållningsdistrikten att fullgöra dessa prestationer. Mera gynnsamt situerade vägdistrikt borde även lämna kontant bidrag till byggandet med visst av länsstyrelsen bestämt belopp, i regel icke överstigande en sjättedel av beräknade kostnaden. Mark i statens ägo skulle alltid kostnadsfritt ställas till vägbyggnadens förfogande liksom ock all material av ovannämnda slag. Vad underhållet av ödebygdsvägarna anginge, borde jämväl detta med anlitande av statsanslaget för dessa vägar bekostas av statsverket, intill dess vägbanan vunnit erforderlig stadga. Huru länge detta underhåll, som även skulle kunna betraktas såsom ett fortsatt byggande, skulle fortgå, efter det vägen färdigstälts, vore beroende av flera omständigheter av teknisk och ekonomisk art såsom de tekniska bestämmelser, vilka tillämpats vid vägens byggande, terrängens beskaffenhet, arbetets utförande, respektive vägdistrikts ekonomiska bärkraft m. m. Man borde emellertid kunna utgå från, att vägen i regel skulle öfverföras till underhåll genom vägdistriktets försorg, när vederbörande distriktstjänsteman funnit, att vägen erhållit nödig stadga och fasthet. På distriktstjänstemannens anmälan, att så vore förhållandet, skulle länsstyrelsen därefter besluta om slutbesiktningens hållande och rörande underhållets övertagande av vägdistriktet. Denna tid kunde i allmänhet icke beräknas inträffa förr än fem år efter vägens fullbordande. Till bestridande av underhållet av dessa vägar, sedan vägdistriktet övertagit desamma, borde utgå ett väsentligt högre statsbidrag än för närvarande anvisades till övriga allmänna vägar. Sakkunniga föresloge i detta avseende, att berörda bidrag till underhåll av ödebygdsväg finge, efter av länsstyrelsen för varje särskilt fall företagen prövning, utgå med högst tre tiondelar utöver det nu utgående bidraget till underhållet av allmänna vägar eller tillhoppa högst sex tiondelar av sammanlagda kostnaderna för underhållet. På Kungl. Maj:t skulle emellertid ankomma att för särskilda fall bevilja ännu högre statsbidrag. Huru underhållet skulle ombesörjas borde få avgöras av länsstyrelsen, som ju redan enligt allmänna väglagen kunde medgiva lindring i underhållsskyldigheten. I fråga särskilt om underhållet vintertiden borde ett visst billigare förfaringssätt lämpligen understundom kunna anlitas. Vad underhållet av ödebygdsvägarna i övrigt beträffade, borde bestämmelserna i allmänna väglagen med däri av sakkunniga föreslagna ändringar och tillägg lända till efterrättelse.

Sakkunniga hava vidare framhållit, att för genomförande av deras förslag, i vad detsamma avsåge ödebygdsvägar, erfordrades beviljandet av särskilda statsanslag dels till vägarnas anläggning, vartill jämväl borde hänföras vägarnas underhåll, intill dess desamma övertagits av distriktet, dels ock till bestridande av de förhöjda statsbidrag, som därefter skulle komma distrikten till del. Vad förstnämnda anslag beträffade hemställde sakkunniga med stöd av verkställda beräkningar om framställning till riksdagen att på extra stat för år 1919 för ändamålet anvisa ett anslag av 400,000 kronor. Vidkommande därefter det anslagsbehov, som skulle uppstå genom den föreslagna höjningen av statens bidrag till underhållet av ödebygdsvägarna, sedan desamma övertagits

av vederbörande distrikt, framhöllo sakkunniga, att detta behov skulle påkalla antingen en ökning av det nu utgående anslaget till vägunderhållet eller ett nytt, särskilt för ödebygdsvägarna avsett anslag, men att, då denna fråga först om flera år skulle bliva aktuell, erfordrades för det närvarande intet särskilt anslag för detta ändamål.

Till sitt betänkande hava sakkunniga fogat av dem uppgjorda förslag dels till sådana ändringar i allmänna väglagen, vilka av sakkunniga ansetts erforderliga för genomförande av förslaget, i vad det samma avsåg ödebygdsväg, dels ock till visst tillägg till lagen om enskilda vägar på landet den 5 juli 1907. Berörda tillägg, som avser att bereda möjlighet för kommuner och väghållningsdistrikt att anslå medel till byggande av enskilda vägar och broar på landet, föranledes icke av frågan om ödebygdsvägar men står däremot i visst samband med det av sakkunniga jämväl upptagna spörsmålet om statsunderstödda enskilda utfartsvägar. Beträffande de närmare motiven till de sålunda föreliggande lagförslagen hänvisas till betänkandet.

Vid föredragning den 7 maj 1918 inför Kungl. Maj:t av frågor beträffande erforderliga anslag till väganläggningar m. m. blev ovannämnda betänkande anmält av chefen för civildepartementet, därvid departementschefen bland annat ansåg sig kunna i huvudsak tillstyrka sakkunnigas förslag beträffande ödebygdsvägar. Departementschefen erinrade tillika, att därest, på sätt han förordade, ödebygdsvägarna hänfördes till allmänna vägar, genomförandet av förslaget gjorde vissa ändringar i allmänna väglagen påkallade, i vilket syfte sakkunniga jämväl framlagt förslag. På grund av den långt framskridna tiden kunde departementschefen emellertid icke då framlägga förslag i berörda avseende, varmed också syntes kunna utan olägenhet anstå till 1919 års riksdag. Vad slutligen anginge sakkunnigas förslag om ändring i lagen om enskilda vägar på landet i syfte att bereda möjlighet för kommun eller väghållningsdistrikt att lämna bidrag till byggande av en enskild väg eller bro, erinrade departementschefen, att motion om lagändring i liknande syfte blivit väckt vid 1918 års då ännu pågående riksdag, men att denna motion icke föranlett någon åtgärd från riksdagens sida. Det syntes departementschefen därför icke föreligga anledning att för det dåvarande upptaga denna fråga till vidare behandling.

På grund av vad sålunda anförts hemställde departementschefen, bland annat varom nu icke är fråga, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att på extra stat för år 1919 anvisa ett särskilt reservationsanslag å 400,000 kronor att under i statsrådsprotokollet angivna villkor

utgå som bidrag till anläggning av s. k. ödebygdsvägar i Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands och Västernorrlands län; och blev i enlighet härmed proposition till riksdagen avlåten.

*Riksdagens
skrivelse den
22 juni 1918.*

Denna proposition bifölls av riksdagen, som emellertid i skrivelse nr 6 A den 22 juni 1918, punkten 16, bestämt uttalade, att skyldighet att tillhandahålla erforderlig mark för anläggande av ödebygdsväg skulle åligga vederbörande intressenter, och att riksdagen sålunda icke kunde biträda den i ärendet uttalade mening, att undantag härifrån skulle göras för tomt och åker.

*Avgivna
utlåtanden.*

Genom remiss den 22 juli 1918 anbefalldes därefter dels länsstyrelserna i Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands, Västernorrlands, Kopparbergs och Värmlands län dels ock vägkommissionen att avgiva utlåtande i anledning av vad ovannämnda betänkande innehöller i fråga om ändringar i lagen den 23 oktober 1891 angående väghållningsbesvärets utgörande på landet och i lagen den 5 juli 1907 om enskilda vägar på landet.

*Föreslagna
tillägg till
allmänna
väglagen.*

I de inkomna utlåtandena hava länsstyrelserna i allmänhet icke haft något att i huvudsak invända emot de av sakkunniga föreslagna ändringarna i lagen den 23 oktober 1891. Från vissa håll framställdes dock en del mindre väsentliga erinringar i fråga om förslaget detaljer.

Länsstyrelsen i Norrbottens län ifrågasatte emellertid, huruvida icke de erforderliga bestämmelserna rörande ödebygdsvägar hellre borde ingå i den nya lag om allmänna vägar på landet, vartill vägkommissionen den 15 december 1916 avgivit förslag. Länsstyrelsen i Västernorrlands län uttalade beträffande de föreslagna ändringarna i allmänna väglagen den uppfattning, att det förefölle mindre lämpligt att för nu ifrågavarande, för allenast en mindre del av riket avsedda undantagsförhållanden vidtagna ändringar i en eljest för landet i dess helhet gällande lag, vilken i allt fall inom kort torde bliva ersatt av nya stadganden i ämnet. Det syntes länsstyrelsen i stället mera naturligt om beträffande denna säregna vägtyp erforderliga bestämmelser gaves i en särskild författning. Till undvikande av onödiga upprepningar skulle i denna författning utan olägenhet kunna i erforderliga avseenden hänvisas till vad om allmänna vägar i allmänhet vore stadgat.

I sitt utlåtande framhåller länsstyrelsen i Värmlands län särskilt, att jämväl inom nämnda län tvivelsutan förelåge ett stort behov av billiga vägar och detta särskilt inom sådana trakter, där befolkningen

vore glest boende och saknade tillgång till allmän väg, då anläggning av dylik väg där ansetts alltför kostbar. För dessa trakter skulle tillkomsten av sådana vägar, som av sakkunniga benämnts ödebygdsvägar, bliva till avsevärt gagn.

Vägkommissionen har beträffande förslaget till ändringar i lagen den 23 oktober 1891 i sitt utlåtande till en början, med uttalande av sin anslutning till vad sakkunniga anfört rörande angelägenheten och behovet av vägnätets utveckling inom de norra orterna, ansett sig böra framhålla vissa betänkligheter mot en av de grundsatser, som förestavat förslaget i fråga om ödebygdsvägarna och som, att döma av föredragande departementschefens uttalande och riksdagens skrivelse i ämnet, syntes kommissionen hava i samband med anslagsfrågans avgörande vunnit statsmakternas bifall. Kommissionen anför i sådant avseende följande.

»Med allmän väg förstås enligt 1 § i 1891 års väglag väg, som prövas vara för allmänna samfärdseln nyttig och nödig. Vägens nytta och nödvändighet för denna samfärdsel utgör följaktligen det karakteristiska för begreppet allmän väg i väglagens bemärkelse. I byggande och underhåll av sådan — men också endast av sådan — väg åligger det enligt väglagens därom meddelade närmare bestämmelser skattdragarna inom den särskilda vägsamfälligheten, väghållningsdistriktet, att deltaga med penningar eller in natura. Den rättsliga grund, med stöd av vilken distriktets skattdragare ansetts kunna betungas med skyldigheter i nyssnämnda avseenden, är enligt uråldrig svensk rättsuppfattning att söka just i vägens *allmänbehövlighet för samfärdseln*. Att utvidga skattdragarnas skyldigheter i berörda avseenden att omfatta jämväl väg av annat slag än nu angivits står således i strid mot rättsuppfattningen på området.

Allmänegenskapen hos de ödebygdsvägar, om vilka nu är fråga, betingas icke av nyttan och behövligheten *för den allmänna samfärdseln*. Fastmera förutsättes uttryckligen, att de icke äro av den nytta och nödvändighet för samfärdseln, att de förty kunna anses såsom allmänna vägar i väglagens bemärkelse. Kännetecknande för ödebygdsvägarna skall däremot vara dels deras sträckning till avsevärd längd genom öde fjäll och skogar eller genom glest befolkade trakter och dels det vid dem fästade syftet att utbreda odlingen och bebyggelsen i de trakter, där de framgå. Ödebygsvägarna skola således representera en viss allmännyttighet av annat slag än de i väglagens mening allmänna vägar, i det de komma att betjäna ändamål av direkt och särskilt intresse för landet i dess helhet. Vid sådant förhållande borde enligt kommissionens uppfattning staten ensam åtaga sig hela bördan av såväl byggande som underhåll av ifrågavarande ödebygsvägar. Någon lagstiftning i ämnet skulle då icke vara av nöden, utan förhållandet i varje särskilt fall ordnas utslutande såsom en anslagsfråga.

Vad särskilt underhållet angår har kommissionen emellertid härmed icke velat uttala, att väghållningsdistriktet icke skulle kunna under några omständigheter få sig ålagt skyldighet att övertaga ödebygsvägarnas underhåll. Tvärtom förutsätter

kommissionen såsom regelrätt att så skall kunna bliva händelsen. I den mån ödebygdsvägarna motsvara med dem avsett syfte att utbreda odling och bebyggelse, komma samma vägar i själva verket att så att säga skapa sin egen trafik. Det bör då vara att förvänta, att berörda trafik förr eller senare antager sådan omfattning, att vägarna kunna betecknas såsom nyttiga och nödiga för den allmänna samfärdseln. Härmed är också förutsättningen given för deras indömande i vanlig ordning såsom allmänna vägar i väglagens bemärkelse samt förty jämväl för väghållningsdistriktets skyldighet att övertaga vägnas underhåll. Intill dess så skett borde underhållsskyldigheten helt åvila statsverket.

I detta sammanhang tillåter sig kommissionen hänvisa till vad kommissionen redan tidigare beträffande vissa motsvarande frågor anfört i sitt den 15 december 1916 avgivna betänkande rörande vägväsendet på landet I, del 1, sid. 117—128.»

Väggkommissionen framhåller vidare, att, då statsmakterna emellertid redan nu i samband med beviljande av anslag för ändamålet i princip och i huvudsak fastslagit skyldigheter för väghållningsdistrikten i avseende å ödebygdsvägnas anläggning och underhåll, måste häråt givas uttryck i lag. Härför erforderliga lagstiftningsåtgärder måste på grund av sin brådska beskaffenhet vidtagas omedelbart och arbetet därmed kunde följaktligen icke anstå i avbidan på slutförandet av den nu pågående revisionen av väglagstiftningen i dess helhet. Vid sådant förhållande syntes annan utväg icke erbjuda sig än att antingen inarbeta de för ändamålet erforderliga bestämmelserna i 1891 års allmänna väglag eller ock sammanföra dessa bestämmelser i en särskild författning. För en åtgärd i sistnämnda riktning skulle, enligt kommissionens uppfattning, kunna anses tala den omständigheten, att de ifrågasatta nya bestämmelserna vore avsedda att vinna tillämpning — åtminstone tills vidare — allenast inom vissa delar av vårt land. För den händelse emellertid berörda nya stadganden ansåges böra, på sätt jämväl torde hava förutsatts vid anslagsfrågans behandling, erhålla sin plats i den allmänna väglagen, kunde kommissionen, under sålunda förhandvarande förhållanden, endast hava att verkställa en övervägande formell granskning av det föreliggande lagförslaget.

Beträffande förslagets särskilda bestämmelser har kommissionen därefter framställt erinringar i åtskilliga avseenden.

Föreslaget
tillägg till
lagen om en-
skilda vägar.

Vad därefter angår det föreslagna tillägget till lagen den 5 juli 1907 uttalar länsstyrelsen i Västernorrlands län den åsikt, att det skulle vara principiellt oriktigt medgiva, att de allenast för allmänna vägväsendet inrättade väghållningsdistrikten utvidgade sin intressesfär att omfatta även enskilda vägar. Länsstyrelsen förmodade för sin del, att, därest väganläggning av beskaffenhet att icke kunna

hänföras till allmän väg befundes vara av sådant allmänt intresse, att dess utförande ansåges böra på ett eller annat sätt understödjas av allmänt anslag, vederbörande kommun icke skulle underlåta, att därest sådant lämnades densamma öppet, därför lämna erforderligt bidrag. Emot ett allmänt förklarande, att kommun skulle äga befogenhet att bidraga till byggande av enskild väg eller bro, hade länsstyrelsen intet att erinra.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län anför, att, därest det ifrågasatta tillägget till enskilda väglagen upphöjdes till lag, skulle detta bryta kommunallagarnas allmänna bestämmelser, att kommunens medel endast finge användas för kommunens allmänna angelägenheter. Enligt det föreslagna stadgandet skulle dessa medel kunna användas i ett rent enskilt intresse. Visserligen syntes av sakkunnigas motivering framgå, att de enskilda vägar eller broar, som genom kommunalt bidrag skulle byggas, även skulle tjäna något kommunens allmänna intresse, men någon sådan bestämmelse hade icke fått sitt uttryck i lagförslaget. Vad som vore sagt om kommun gällde även för väghållningsdistrikt. En fara av den bestämmelse, som här avsåges, låge även däri att den skulle motverka intresset att bygga allmänna vägar, där sådana vore av behovet påkallade. Skulle bestämmelsen genomföras, borde densamma jämväl i vissa andra angivna avseenden kompletteras. Länsstyrelsen kunde förty icke tillstyrka förslaget sådant det nu föreläge.

Övriga länsstyrelser, som hörts i ärendet, hava icke haft något att erinra emot den föreslagna tilläggsbestämmelsen.

Vägkommissionen anför beträffande förslaget i denna del.

»Det av sakkunniga ifrågasatta tillägget till den enskilda väglagen avser att bereda möjlighet för kommuner och väghållningsdistrikt att lämna bidrag till byggande av enskild väg.

Vad först beträffar dylik befogenhet för *väghållningsdistriktens* vidkommande lärer, med hänsyn till allmänna väglagens stadganden, sådant distrikt för närvarande icke lagligen kunna ekonomiskt understödja vare sig byggandet eller underhållet av enskild väg. Vid riksdagen år 1913 framställdes av enskilda motionärer förslag, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning och förslag om sådan ändring i allmänna väglagen, att kostnaden för *underhåll* av enskild väg skulle kunna, under vissa förutsättningar, uppdelas emellan väghållningsdistrikt, med lagenligt bidrag av statsmedel, och vederbörande enskilda väginressenter. Berörda motion, som avstyrktes av jordbruksutskottet, blev därefter av riksdagens båda kamrar avslagen.

Den ständpunkt, riksdagen sålunda då intagit, överensstämmer, såvitt kommissionen kan finna, fullständigt med den av kommissionen ovan utvecklade uppfattning om vägskattskyldighetens reserverande till förmån uteslutande för de vägar, som äro nyttiga och nödiga för den allmänna samfärdseln. Om man i likhet med

kommissionen måste ställa sig betänksam mot att belasta väghållningsdistrikten med bördor för de s. k. ödebygdsvägarna, synes man med samma, om icke bättre skäl böra taga avstånd från tanken på vägkassornas anlåtande för det enskilda vägnätet, evad det gäller den stadigvarande bördan av vägarnas underhåll eller, såsom här är meningen, allenast engångskostnaden för deras byggande. Kommissionen anser sig sålunda förhindrad att tillstyrka förslaget i denna del.

Beträffande *kommunierna* sakna de för närvarande enligt administrativ rättspraxis befogenhet att anslå medel till enskilda vägbyggnader. Däremot tillkommer dem, jämlikt lag den 20 juni 1905, sådan rätt med avseende å allmänna vägar. Att på sätt nu föreslås utsträcka denna befogenhet att avse jämväl enskilda vägar synes kommissionen ägnat att väcka starka betänkligheter — åtminstone om frågan ställes så allmänt, som förslaget angiver. Byggandet av en enskild väg är dock i grunden alltid uttryck för ett eller flera privatintressen och måste i detta avseende vara att likställa med varje annan företagarverksamhet för tillgodoseendet av dylika intressen. Skall nu kommun berättigas att anlita sina skattdragare för att ekonomiskt stödja ett privat företag av den art, varom här är fråga, förefinnes knappt någon rationell grund, varför icke kommunen lika väl skulle få befogenhet att med sina skatteresurser underhålla varjehanda andra företag av enskild natur. Sett ur denna synpunkt innebär förslaget rubbning av en princip alltför viktig för att icke böra strängt upprätthållas.

Kommissionen finner sig fördenskull icke heller i denna del kunna förorda förslaget.

I varje fall läser den ifrågasatta befogenheten böra begränsas genom förbehåll, att den må avse endast sådan enskild väg, som må anses vara till gagn för en större del av kommunens fastigheter.»

Jämväl mot formuleringen av ifrågavarande tilläggsbestämmelse hade av vägkommissionen framställt anmärkningar, huvudsakligen av redaktionell art.

Departements-
chefen.

Beträffande till en början sakkunnigas förslag, i vad detsamma avser ödebygdsväg, hava, såsom i det föregående framhållits, de särskilda stadganden, vilka utgöra en nödvändig förutsättning för tillämpningen av riksdagens beslut om anslag till anläggning av sådan väg, i förslaget utformats såsom ändringar i eller tillägg till allmänna väglagen av år 1891. Emellertid äro, såsom jämväl av vägkommissionen erinrats, vissa av dessa stadganden av beskaffenhet att överhuvud taget icke böra ingå i allmän lag. Så är bland annat förhållandet med de bestämmelser, som skola reglera ödebygdsvägs anläggning och första underhåll genom statsverkets försorg. Frågan i dessa delar bör nämligen ordnas genom de föreskrifter, som stadgas rörande användningen av det för ändamålet anvisade anslag. I överensstämmelse härmed hava de härutinnan erforderliga stadgandena också blivit intagna i ovan nämnda kungörelsen den 11 oktober 1918 rörande anslaget användande.

Övriga för frågans reglerande erforderliga stadganden böra däremot såsom inverkan på väghållningsdistriktens rätt fastslås genom lag. Vid ärendets beredning har jag emellertid funnit, att dessa bestämmelser icke lämpligen böra inarbetas i gällande väglag. Denna lag är ju för närvarande föremål för en omfattande revision, och det förefaller mig därför mindre tilltalande att nu företaga de rätt avsevärda ändringar i lagen, som skulle erfordras för genomförande av sakkunnigas förslag. Härtill kommer, att de ifrågasatta nya bestämmelserna skola, åtminstone tillsvidare, gälla allenast inom ett begränsat område av vårt land samt att vissa av dessa bestämmelser visat sig icke kunna utan svårighet inordnas i själva väglagen, vilken ju såsom sitt föremål angiver uteslutande sådan väg, som prövas vara nyttig och nödig för den allmänna samfärdseln. På grund härav har jag ansett övervägande skäl tala för en anordning i den av länsstyrelsen i Väster-norrlands län förordade och jämväl av vägkommissionen antydda riktning, att de särskilda bestämmelser, vilka erfordras rörande ödebygds-väg, sammanföras i en självständig lag. Denna lag skall tillsvidare gälla vid sidan av allmänna väglagen. Vid den förestående slutliga revisionen av väglagstiftningen torde nyssnämnda bestämmelser enligt min uppfattning böra inarbetas i den lag, som därefter skall gälla beträffande landsbygdens allmänna vägar.

I överensstämmelse med vad jag sålunda anfört har jag låtit inom departementet uppgöra förslag till en självständig lag om ödebygdsvägar. Vid utarbetande av detta förslag, som i åtskilliga punkter hänvisar till allmänna väglagen, har jag givetvis låtit mig angeläget vara att i sak så nära som möjligt ansluta mig till motsvarande delar i sakkunnigas förslag, vilket ju legat till grund för riksdagens beslut om beviljande av anslag.

Vad därefter angår det av sakkunniga framlagda förslaget om visst tillägg till 1907 års lag om enskilda vägar på landet i syfte att bereda möjlighet för kommuner och väghållningsdistrikt att ekonomiskt understödja byggandet av enskild väg, ansluter jag mig till den av länsstyrelsen i Väster-norrlands län samt vägkommissionen uttalade uppfattning, att befogenhet i sådan riktning icke bör inrymmas åt de allenast för allmänna vägväsendet inrättade väghållningsdistrikten. Mera tvivelaktig ställer sig frågan för kommunernas vidkommande. Frågan härom måste emellertid ses i samband med åtskilliga andra kommunala spörsmål och kan följaktligen icke rätt bedömas utan en mera allsidig

utredning. Med anledning härav anser jag de sakkunnigas i ämnet gjorda förslag icke böra upptagas till avgörande i nu förevarande sammanhang. Någon vidare hemställan i denna del av ärendet har jag följaktligen icke att göra.

Vidkommande slutligen innehållet av det inom departementet uppgjorda förslaget till *lag om ödebygdsvägar* tillåter jag mig anföra följande.

I förslaget angives icke, att lagens tillämplighetsområde skall vara inskränkt till de fyra nordligaste länen. För den händelse statsmakterna framdeles bevilja anslag till ödebygdsvägar jämväl inom andra trakter av vårt land, skall lagen följaktligen utan vidare gälla beträffande ödebygdsväg jämväl i sådana trakter.

1 §. Den i 1 § förekommande definitionen å begreppet ödebygdsväg ansluter sig nära till den i sakkunnigas förslag upptagna. Genom densamma avgränsas ödebygdsväg från, å ena sidan, de i väglagens mening allmänna vägarna — dit jämväl äro att hänföra såväl de ödebygdsvägar av äldre typ, vilka finnas anlagda i Västerbottens läns lappmark, som ock de s. k. enklare vägar, till vilkas anläggande i de nordligaste länen särskilt statsanslag finnes anvisat — samt, å andra sidan, de enskilda vägarna. Till sistnämnda grupp höra även sådana utfartsvägar, till vilkas byggande statsbidrag utgår jämlikt beslut av sistlidna års lagtima riksdag.

Den i paragrafens andra stycke intagna allmänna bestämmelsen om ödebygdsvägens byggnadsätt har, liksom vägens definition, givetvis måst upptagas i själva lagen med hänsyn därtill att väghållningsdistrikten skola vara skyldiga att efter någon tid övertaga vägens underhåll samt jämväl under vissa förhållanden äro pliktiga deltaga i kostnaderna för vägens anläggande. Att, utöver en sådan allmän bestämmelse, i lagen inrymma mera detaljerade föreskrifter rörande vägens konstruktiva beskaffenhet lärer däremot icke vara nödigt eller ens lämpligt.

2 §. Ödebygdsvägarna äro avsedda att anläggas genom statens försorg och på dess bekostnad, eventuellt med bidrag till någon mindre del från vederbörande väghållningsdistrikt. Såsom förutsättning för statens befattning med företag av sådant slag gäller emellertid, att erforderlig mark jämte byggnadsmaterialer kostnadsfritt få disponeras för vägbyggnaden. Bestämmelser i båda dessa hänseenden hava av sakkunniga givits plats i tillägg till väglagens 4 §. Emellertid hava, såsom redan i det föregående angivits, några särskilda stadganden beträffande statens åtgärder med avseende å vägnarnas anläggande och första underhåll ansetts icke

böra inrymmas i själva lagen utan hava i stället upptagits bland de allmänna villkor och bestämmelser, som enligt kungörelsen den 11 oktober 1918 skola gälla för anslaget användande. Jämväl villkoret om kostnadsfritt tillhandahållande av mark m. m. har, då bestämmelse härom uppenbarligen icke bör genom lag fastslås, intagits i ny-snämnda kungörelse. Vid nu angivna förhållanden har beträffande vägens byggande och första underhåll i det föreliggande lagförslaget icke upptagits mera än den i 2 § lämnade hänvisningen till vad beträffande statsanslagets användande finnes särskilt föreskrivet.

I 3 § hava inrymts bestämmelserna om väghållningsdistriktets eventuella skyldighet att med penningar bidra till anläggandet av ödebygdsväg, vilken skyldighet givetvis måste fastslås genom lag. De i ovannämnda kungörelse den 11 oktober 1918 härom givna föreskrifter böra följaktligen ur kungörelsen utgå.

3 §.

På prövning av vederbörande länsstyrelse skall enligt sakkunnigas förslag i varje särskilt fall bero, dels huruvida sådant bidrag skall utgöras, dels ock, med viss närmare angiven begränsning, det belopp, varmed bidraget skall utgå. Enligt förslaget avfattning skulle allenast vid prövningen av sistnämnda fråga hänsyn skulle tagas till den ekonomiska bärkraften hos distriktet. Då emellertid sådan hänsyn torde böra göra sig gällande jämväl vid avgörandet av den grundläggande frågan, huruvida distriktet överhuvud taget bör få sig ålagd någon bidragsskyldighet eller icke, har i överensstämmelse härmed det nu föreliggande förslaget avfattats.

Beslutet om distriktets bidragsskyldighet bör påtagligen ställas i visst samband med avgörandet av själva vägbyggnadsfrågan. Härom hava några bestämmelser emellertid icke ansetts böra inflyta i det nu framlagda lagförslaget. I sakkunnigas lagförslag däremot hava stadganden i hithörande ämne givits plats i tillägg till väglagens 4 §, som i sin nuvarande lydelse avhandlar det formella förfarandet vid väganläggningsfrågors behandling och prövning. Enligt detta tillägg skulle länsstyrelsen vid meddelande av beslut rörande byggande av ödebygdsväg tillika avgöra frågan om distriktets bidragsskyldighet. Sakkunniga hava nämligen utgått från att det skulle ankomma på länsstyrelsen att, såsom nu enligt 4 § väglagen är fallet beträffande allmän väg, jämväl beträffande ödebygdsväg fatta beslut om att vägen skall byggas. I samband med detta beslut skulle då enligt sakkunnigas förslag distriktets bidragsskyldighet avgöras.

Emellertid läser beträffande frågan om byggande av ödebygdsväg

något *beslut*, i den mening väglagens 4 § fattar ordet, överhuvud taget icke kunna komma ifråga. Ett dylikt beslut innebär nämligen ett *åläggande* för vederbörande att anlägga den väg beslutet avser. Ett motsvarande åläggande för statsverket att bygga ödebygdsväg lärer uppenbarligen icke kunna komma i fråga. Anläggandet av sådan väg är ju en statsverkets ensak och beror ytterst på huruvida statsanslag för ändamålet finnes tillgängligt eller ej. Anläggningsfrågan bör sålunda regleras endast genom de bestämmelser, som gälla för anslaget användande.

Såsom redan framhållits är anslaget till anläggande av ödebygdsväg avsett att disponeras av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. Vid sådant förhållande, och då anläggningen skall ske helt och hållet genom statens försorg, lärer det ankomma på nämnda styrelse att med tillämpning av de beträffande anslaget användande gällande föreskrifter besluta om igångsättande av sådant byggnadsföretag. Styrelsens beslut i ämnet måste emellertid för gåås av en på lämpligt sätt anordnad undersökning inom orten beträffande vägens behövlighet jämte andra på byggnadsfrågan inverkan omständigheter. Enligt min uppfattning torde länsstyrelsens befattning med frågan om ödebygdsvägs anläggning huvudsakligen böra hava avseende på denna förberedande utredning, vilken lämpligen bör utmynna däri att länsstyrelsen, med ledning av den vunna utredningen och efter vederbörandes hörande, meddelar yttrande, huruvida vägbyggnadsföretaget bör komma till stånd eller icke. Jag har nu tänkt mig, att länsstyrelsen i samband härmed skall meddela beslut, huruvida och i vilken omfattning vederbörande väghållningsdistrikt skall hava skyldighet att, på sätt i 3 § av det nu föreliggande lagförslaget angives, med penningar bidra till vägbyggnaden, därest densamma kommer till stånd. Frågan härom bör nämligen, såsom inverkan på det erforderliga statsanslagets storlek, vara avgjord redan innan företaget igångsättes. Med denna anordning skall således något formligt beslut, att ödebygdsväg skall anläggas, icke meddelas av länsstyrelsen.

Innan väg- och vattenbyggnadsstyrelsen beviljar anslag till något byggnadsföretag av nu ifrågavarande slag, skall sålunda hos styrelsen föreligga dels uttalande från vederbörande länsstyrelse, att denna efter vederbörandes hörande ansett den ifrågasatta vägen böra komma till stånd såsom ödebygdsväg, dels ock det beslut, som länsstyrelsen, enligt vad ovan sagts, i samband med avgivande av nämnda uttalande skall hava fattat rörande distriktets bidragsskyldighet.

En anordning sådan, som den av mig nu förordade, förutsätter

emellertid viss omarbetning av motsvarande stadganden i kungörelsen den 11 oktober 1918.

Bestämmelserna i de två första punkterna av 4 § överensstämma till sitt innehåll nära med vad sakkunniga i motsvarande avseenden föreslagit. Att märka är likväl att, såsom förut angivits och i olikhet mot vad som skett i sakkunnigas förslag, någon skyldighet för statsverket att till en tid underhålla ödebygdsvägen icke stadgats i själva lagen.

I slutet av paragrafen har upptagits bestämmelse, att ödebygdsväg skall från utgången av det år, under vilket laga kraft ägande beslut om vägens övertagande till allmänt underhåll föreligger, anses såsom allmän väg enligt gällande väglag. Från denna tidpunkt skola följaktligen, med visst här nedan angivet undantag, väglagens bestämmelser utan vidare äga tillämpning med avseende å ödebygdsvägen såsom om denna vore allmän väg.

I olikhet häremot skulle enligt sakkunnigas förslag ödebygdsväg redan från början anses såsom allmän väg, samt väglagen förty redan från första stund vara tillämplig jämväl å ödebygdsvägen. Då emellertid staten skall ombesörja och i regel till väsentligaste delen bekosta byggandet av sådan väg, samt staten dessutom under någon tid skall bestrida vägens underhåll, synes anledning saknas att, redan för tiden innan underhållet övergått å distriktets väghållare, likställa ödebygdsväg med allmän väg i väglagens bemärkelse. Så mycket mindre skäl torde härtill förefinnas, som varken de i väglagen givna bestämmelserna om det formella förfarandet vid vägbyggnadsfrågans avgörande ej heller nämnda lags föreskrifter om allmän vägs konstruktiva beskaffenhet skola komma i tillämpning i vad angår ödebygdsväg.

I 5 § utsäges att förslaget föregående paragrafer skola äga motsvarande tillämpning, då ödebygdsväg »omläggas», med vilket uttryck avses en förändring av vägens läge i plan. Av nu ifrågavarande bestämmelse, som överensstämmer med vad sakkunniga härutinnan föreslagit, följer, att vad i väglagens 14 § första stycket stadgas, för den händelse väg varder omlagd, icke skall äga tillämpning, där omlagningen avser ödebygdsväg.

Med omläggning av ödebygdsväg hava sakkunniga i sitt förslag jämställt ett »istandsättande» av sådan väg. Uttrycket »istandsättande av ödebygdsväg» lär knappast kunna tolkas annorlunda än såsom avseende utförandet av någon grundligare reparation å vägen. Härav skulle då följa, att därest ödebygdsväg, vars underhåll redan har övertagits av

4 §.

5 §.

väghållningsdistriktet, erfordrade en dylik reparation, statsverket skulle ej mindre bekosta denna reparation utan även under någon tid därefter underhålla den reparerade vägen. En dylik anordning synes mig icke lämplig om ens av sakkunniga avsedd. Jag har för den skull ansett några bestämmelser om »iståndsättande av ödebygdsväg» icke böra inflyta i lagen.

6 §. Enligt stadgande i väglagens 41 § skall vid verkställande av vägdelning träffas bestämmande bland annat om vilka vägar skola anses såsom allmänna samt om dessa vägars egenskap av landsväg eller bygdeväg. Med tillämpning allenast av detta stadgande skulle följaktligen en inom distriktet befintlig ödebygdsväg icke kunna med bibehållande av denna sin egenskap omfattas av vägdelningsförrättningen. För möjliggörande av att så må kunna ske har uttrycklig bestämmelse i ämnet upptagits i det nu framlagda förslaget 6 §.

Denna bestämmelse avser emellertid allenast sådan ödebygdsväg, som redan utgör föremål för allmänt underhåll.

Jag tillåter mig i detta sammanhang erinra, att sakkunniga i sitt förslag såsom tillägg till väglagens 43 § upptagit ett stadgande, enligt vilket jämväl sådan ödebygdsväg, vars underhåll ännu ankomme på statsverket, skulle kunna vid vägdelning påföras fastighet till underhåll in natura från den tidpunkt, då vägens underhåll genom statsverket upphörde. Något stadgande i sådan riktning har emellertid icke ansetts böra inflyta i nu föreliggande förslag. Ett dylikt stadgande skulle nämligen knappast bliva av större praktisk betydelse, vartill kommer, att sakkunnigas förslag i denna del skulle, med hänsyn särskilt till det sätt på vilket den allmänna bidragsskyldigheten till vägunderhållet är genom väglagen ordnad, för sitt genomförande föranleda vissa andra bestämmelser av rätt invecklad beskaffenhet.

7 §. Väglagens 8 § andra stycket, 14 § andra stycket samt 18 § innehålla vissa bestämmelser avsedda att vinna tillämpning, bland annat, då bygdeväg förändras till landsväg. Motsvarande stadganden böra gälla jämväl vid eventuell förändring av ödebygdsväg till bygdeväg eller landsväg. Uttryckligt stadgande i sådan riktning har intagits i lagförslaget 7 §, vilken paragraf får sin betydelse, vare sig ödebygdsvägen före förändringen varit eller icke varit till allmänt underhåll övertagen.

8 §. Sakkunniga hava i sitt betänkande förordat, att till bestridande av underhållet å ödebygdsväg, som övertagits till allmänt underhåll,

skall utgå ett väsentligt högre statsbidrag än som nu enligt 60 § väglagen lämnas såsom ordinarie bidrag till de allmänna vägarnas underhåll. Härvid är till en början att märka, att vid beräkning av ordinarie statsbidragets belopp hänsyn skall tagas till uppskattade underhållskostnaden jämväl å dylik ödebygdsväg. Vägen är ju, sedan den övertagits till allmänt underhåll, att anse såsom allmän väg. Sakkunniga hava nu hemställt, att, utöver berörda ordinarie bidrag, som på grund av 1918 års lagändring numera utgår med tre tiondelar av uppskattade underhållskostnaden, skall, där till allmänt underhåll övertagen ödebygdsväg finnes inom distriktet, lämnas ett särskilt tilläggsbidrag motsvarande i regel tre tiondelar av uppskattade kostnaden för ödebygdsvägens underhåll. För särskilda fall skall dock tilläggsbidraget kunna, efter Kungl. Maj:ts prövning, utgå med högre belopp, intill sex tiondelar av nämnda kostnad.

Bestämmelser i nu angivet syfte hava upptagits i första stycket av 8 § i det nu anmälda lagförslaget.

Jag tillåter mig därvid erinra, att särskilt anslag till bestridande av berörda tilläggsbidrag ännu icke beviljats av riksdagen. I de bestämmelser, som skola gälla för användningen av sådant anslag och vilka avses med den i slutet av paragrafens nyssnämnda stycke lämnade hänvisningen, torde böra inflyta, bland annat, de föreskrifter, som skola komma till användning, därest väghållningsdistrikt önskar komma i åtnjutande av högre tilläggsbidrag än det normala.

I nära anslutning till sakkunnigas uppfattning, att tilläggsbidraget bör tillgodokomma icke allenast dem, som å ödebygdsväg fullgöra underhåll in natura, har i andra och tredje styckena i nu ifrågavarande paragraf upptagits, bland annat, att den del av tilläggsbidraget, som belöper på underhållet av indelad väg, skall tillhandahållas distriktets samtliga naturavghållare, en var i förhållande till uppskattade underhållskostnaden å hans väglott, ävensom att vid vägskaftens beräkning avdrag från uppskattade kostnaden för underhållet av de indelade vägarna inom distriktet skall göras jämväl för tilläggsbidraget i nu nämnd del.

Genom dessa två bestämmelser kombinerade med varandra vinnes nämligen att tilläggsbidraget kommer samtliga till vägväsendet inom distriktet bidragspliktiga, bland dem även icke-natura-väghållarna, i lika mån till godo. Motsvarande bestämmelser beträffande det ordinarie underhållsbidraget återfinnas i väglagens 60 § andra och tredje styckena.

Enligt förslaget 9 § skola väglagens bestämmelser om vinter-

väghållning gälla beträffande ödebygdsväg, redan innan vägen övertagits till allmänt underhåll. Paragrafen innehåller följaktligen ett undantag från den allmänna regeln om tidpunkten för inträdet av väglagens tillämpning i fråga om ödebygdsväg. I det av sakkunniga uppgjorda förslaget till ändringar i väglagen har något uttryckligt stadgande om vinterväghållningen, motsvarande det nu ifrågasvarande, icke behövt upptagas, eftersom enligt detta förslag ödebygdsvägen redan från sin första tillblivelse skulle vara att anse såsom allmän väg.

Vidare bör i detta sammanhang påpekas, att sakkunniga i sitt lagförslag ansett sig böra till väglagens 75 § foga ett nytt stycke av innehåll, att vederbörande länsstyrelse skulle äga att beträffande ödebygdsväg medgiva vissa lättnader i fråga om sättet för vinterväghållningens utförande. Såsom av motiveringen framgår skulle sålunda plogning av vägen icke alltid behöva verkställas, utan vägen i stället göras framkomlig genom snötäckets tillpressning, exempelvis med en därtill lämplig vägvält.

Då befogenhet i angivna riktning redan nu enligt väglagens bestämmelser läser anses tillkomma länsstyrelse, har det föreslagna stadgandet såsom ouödigt icke influtit i det nu framlagda förslaget.

10 §.

Enligt sakkunnigas förslag skola till ödebygdsväg hörande bro och färja likställas med sådan väg. Stadgande härom har upptagits i 10 § av nu anmälda förslag.

Sedan departementschefen därefter uppläst det inom departementet utarbetade förslaget till *lag om ödebygdsvägar*, vilket förslag finnes såsom bilaga fogat vid detta protokoll, hemställde departementschefen, att Kungl. Maj:t måtte förordna, att lagrådets yttrande över förslaget måtte, för det ändamål § 87 regeringsformen omförmäler, inhämtas medelst utdrag av protokollet.

Häri instämde statsrådets övriga ledamöter och behagade Hans Maj:t Konungen härill lämna bifall.

Ur protokollet:
Aug. Borgström.

Förslag
till
Lag
om ödebygdsvägar.

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

Med ödebygdsväg förstås i denna lag väg, som till avsevärd längd sträcker sig över fjäll, skogar eller andra glest befolkade trakter samt prövas vara av betydelse för det allmänna såsom ägnad att utbreda odling och bebyggelse men icke är sådan väg, som avses i gällande lag angående väghållningsbesvärets utgörande på landet.

Ödebygdsväg skall till byggnadssättet vara av så enkel beskaffenhet, som kan vara förenlig med vägens ändamål.

2 §.

Om byggande av ödebygdsväg så ock om underhåll av sådan väg, intill dess densamma, på sätt nedan sägs, övertagits till allmänt underhåll, gälla vad beträffande användningen av för ändamålet anvisat statsanslag finnes särskilt föreskrivet.

3 §.

Till byggande av ödebygdsväg må väghållningsdistrikt, som av företaget beröres och som med hänsyn till sin ekonomiska bärkraft finnes böra i anläggningen taga del, kunna av vederbörande länsstyrelse

förpliktas att ur väggkassan lämna bidrag med visst belopp i penningar. Det bidrag må icke sättas högre än till en sjättedel av beräknade kostnaden för företaget, där icke länsstyrelsen för särskilt fall prövar högre bidrag böra utgå.

4 §.

Är ödebygdsväg färdigställd, skall vägen, sedan densamma vunnit nödig stadga och fasthet, övertagas till allmänt underhåll. Härom skall länsstyrelsen efter verkställd utredning om vägens beskaffenhet meddela beslut att tillämpas från utgången av det år, då beslutet vunnit laga kraft. Från samma tid skall vägen anses såsom allmän väg enligt gällande lag angående väghållningsbesvärets utgörande på landet.

5 §.

Vad här ovan i denna lag stadgats skall äga motsvarande tillämpning beträffande omläggning av ödebygdsväg.

6 §.

Sker, efter det ödebygdsväg blivit till allmänt underhåll övertagen, vägdelning inom distriktet, skall, där icke annat i laga ordning bestämmes, ödebygdsvägen i sådan egenskap omfattas av förrättningen.

7 §.

Förändras ödebygdsväg till bygdeväg eller landsväg, skall beträffande kostnaden härför tillämpas vad i 8 § andra stycket i gällande lag angående väghållningsbesvärets utgörande på landet finnes för där avsedda fall föreskrivet; och njute den, vilkens vägunderhåll genom förändringen försvåras, härför ersättning ur väggkassan. Om den ersättning gälle vad i 18 § nämnda lag stadgats.

8 §.

Sedan ödebygdsväg övertagits till allmänt underhåll, lämnas av statsmedel, utöver sådant bidrag som avses i 60 § första stycket, första punkten i gällande lag angående väghållningsbesvärets utgörande på landet,

särskilt tilläggsbidrag med belopp motsvarande tre tiondelar av uppskattade kostnaden för vägens underhåll. I väghållningsdistrikt där särskilda omständigheter äro för handen, må dock, enligt vad därom särskilt föreskrives, tilläggsbidraget kunna utgå med högre belopp intill sex tiondelar av nämnda kostnad.

Tilläggsbidraget utbetalas till vägstyrelsen och tillkommer, i den mån detsamma belöper på underhållet av indelad väg, samtliga naturavghållare i distriktet en var i förhållande till uppskattade underhållskostnaden å hans vägloft. Vad sålunda å väghållarna belöper tillhandahålles dem av vägstyrelsen på lämpligt sätt.

Vid beräkning av vägskatt, enligt vad i 60 § sista stycket i nämnda lag stadgas, skall avdrag ske jämväl för tilläggsbidraget, i den mån det belöper på indelad väg.

9 §.

Vad gällande lag angående väghållningsbesvärets utgörande på landet stadgar beträffande vinterväghållning skall äga tillämpning jämväl å ödebygdsväg, ändå att vägen ännu icke blivit till allmänt underhåll övertagen.

10 §.

Lika med ödebygdsväg anses i denna lag till sådan väg hörande bro och färja.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen, enligt därå meddelad uppgift, utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

*Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd torsdagen
den 6 mars 1919.*

Närvarande:

Justitieråden GULLSTRAND,
VON SETH,
WEDBERG,
Regeringsrådet PLANTING-GYLLENBÅGA.

Enligt lagrådet tillhandakommet utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 7 februari 1919, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets yttrande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamål inhämtas över uppriktat förslag till *lag om ödebygdevägar*.

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av revisionssekreteraren friherre Magnus af Ugglas.

Förslaget föranledde följande yttranden av *lagrådet*.

Förslaget i dess helhet.

Utmärkande för den ifrågasatta nya vägtypen ödebygdeväg är bland annat, att vägen icke är sådan att den prövas vara för allmänna samfärdseln nyttig och nödig. På sätt vägkommissionen i sitt utlåtande över de sakkunnigas förslag närmare utvecklade, överensstämmer det emellertid icke med hittills vedertagna grundsatser på förevarande rättsområde att betunga väghållningsdistrikt med besvär och kostnader för byggande och underhåll av väg, vilken saknar nämnda betydelse för samfärdseln. Övertygande skäl för att härutinnan frångå gällande rättsståndpunkt hava, såvitt lagrådet kunnat finna, ej heller blivit anförda.

Lagrådet kan fördenskull ej tillstyrka, att förslaget lägges till grund för proposition i ämnet. Skulle likväl så anses böra ske, torde beträffande förslaget allmänna byggnad följande vara att iakttaga.

Det i första hand avgörande för de väghållningsskyldigas förpliktelser enligt förslaget är, att vägen i fråga prövats vara att hänföra till ödebygdsväg. Huru denna prövning skall verkställas, läres med hänsyn till densammes grundläggande betydelse böra stadgas i själva lagen och icke få, såsom i förslaget 2 § skett, överlämnas till bestämmande i den ordning, som gäller för anvisande av statsanslag. Prövningen bör naturligen, såsom ock i föredragande departementschefens yttrande förutsättes, ankomma å Konungens befallningshavande; och innan beslutet meddelas, böra de väghållningsskyldiga i distrikt, där vägen skall framgå, hava hörts i ärendet och landsfiskalen däri avgivit yttrande. Det åläggande för väghållningsdistrikt att bidraga till anläggningskostnaden, som Konungens befallningshavande skall jämlikt 3 § kunna meddela, bör givas i samband med konstaterandet av vägens karaktär utav ödebygdsväg. Men åläggandet blir allenast villkorligt, då ju Konungens befallningshavande ej kan hava att bestämma, huruvida den tillämnade vägen skall komma till stånd eller ej. Att låta sättet för sistnämnda frågas avgörande regleras genom de föreskrifter, som röra användningen av statsanslag till ödebygdsvägar, läres ej möta betänklighet.

Enligt de sakkunnigas anvisning borde de om ödebygdsvägar erforderliga särskilda lagbestämmelser inarbetas i väglagen. Att detta icke vunnit efterföljd vid det remitterade förslaget avfattning synes välgrundat. Det torde emellertid knappast låta sig göra att lämna väglagen helt oförändrad. I förslaget 4 § heter det, att ödebygdsväg skall från viss närmare angiven tidpunkt anses såsom allmän väg enligt gällande lag angående väghållningsbesvärets utgörande på landet. Meningen härmed är, såsom förarbetena till förslaget tydligen visa, icke att göra väglagens bestämmelser, utan rubbning av vad de för närvarande innehålla, tillämpliga å ytterligare ett rättsområde. Man åsyftar i själva verket att giva bestämmelserna i betydlig mån annan innebörd än de nu äga. Belysande härför äro bland annat de uttalanden, som gjorts angående förslaget 8 §. Enligt denna skall efter viss tidpunkt till underhållet av ödebygdsväg lämnas särskilt bidrag av statsmedel utöver sådant bidrag, som avses i 60 § första stycket första punkten väglagen. Detta lagrum bestämmer statsbidragets storlek till viss kvotdel av uppskattade kostnaden för underhållet av allmän väg, bro och färja. Men förslaget mening är, att nämnda enligt väglagen

utgående bidrag skall beräknas efter sammanlagda uppskattade underhållskostnaderna för dels allmän väg och dels ödebygdsväg. För att lagstiftningen icke må sakna nödig klarhet, synes vid nu angivna förhållanden böra i väglagen, kanske lämpligast i dess 1 § eller ock i sista kapitlet, införas en bestämmelse av innehåll, att i de avseenden, varom förmåles i 5 och följande §§ av väglagen, inbegripes under allmän väg även ödebygdsväg, i den mån ej annat föranledes av vad om sådan väg är särskilt stadgat.

Ännu en lag läser i samband med förslaget genomförande böra ändras. Uppdelningen av administrativa besvärsmål mellan Kungl. Maj:t i statsrådet och regeringsrätten är gjord efter principer, vilka torde påkalla, att klagan över Konungens befallningshavandes beslut i frågor rörande ödebygdsväg prövas av regeringsrätten. Även om väglagen förses med sådant tillägg, som lagrådet förordat, komma emellertid från Konungens befallningshavande fullföljda mål rörande anläggning av ödebygdsväg ej att inbegripas under den grupp av vägmål, vilken enligt lagen om Kungl. Maj:ts regeringsrätt tillhör dennas upptagande och avgörande.

1 §.

Om väglagen ändras på sätt lagrådet hemställt, torde det angivande av begreppet allmän väg, som i förevarande paragraf sker genom hänvisning till väglagen, böra utbytas mot annat.

3 §.

Paragrafens avfattning angiver knappast med erforderlig tydlighet vad dock tvivelsutan är meningen eller att, där flera väghållningsdistrikt beröras av företaget, med andra ord där ödebygdsvägen skall framgå genom flera distrikt, storleken av det bidrag, ett vart av dessa må förpliktas lämna, ej må i allmänhet sättas högre än en sjättedel av beräknade kostnaden icke för företaget i dess helhet utan för den del därav, som skall utföras inom distriktet.

4 §.

Till förtydligande av vad de väghållningsskyldiga åligger synes lämpligen böra i lagen utsägas, att anläggningen av ödebygdsväg sker genom statens försorg och att de, före vägens övertagande till allmänt underhåll, ej hava annan förpliktelse med avseende å väghållningen än som följer av bestämmelserna i 3 och 9 §§.

Meddelas ett dylikt stadgande om anläggningen av ödebygdsväg,

torde andra stycket av 1 § lämpligen böra erhålla plats i sammanhang därmed.

Sista punkten av nu förevarande paragraf torde böra avfattas så, att väglagen angives skola från den ifrågavarande tidpunkten i tillämpliga delar gälla med avseende å ödebygdsvägen som vore den allmän väg, därvid tillika en erinran lärer böra ske om de modifikationer i denna regel, som innefattas i följande paragrafer av förslaget.

5 §.

Intagas i lagen bestämmelser om den prövning beträffande anläggningen av ödebygdsväg, som skall ankomma å Konungens befallningshavande, torde ett även eljest önskligt förtydligande av stadgandet i denna paragraf bliva nödvändigt.

Därest omläggning sker av ödebygdsväg, som övertagits till allmänt underhåll och jämväl ingått i vägdelning, synes tvekan kunna uppstå, huruvida underhållet av de nyanlagda vägdelarna skall, sedan dessa vunnit nödig stadga och fasthet och förty övertagas till allmänt underhåll samt intill dess ny vägdelning sker, besörjas ur vägkassan eller av de väghållare, vilka bestredo underhållet av de vid omläggningen indragna vägdelarna. Förslagets mening torde vara att ifrågavarande underhåll bör bestridas ur vägkassan. Meddelas i väglagen en bestämmelse sådan som lagrådet ifrågasatt, lärer emellertid därav bliva en följd, att underhållet kommer att ånyo vila å väghållarna, så framt icke i nu förevarande lag annat uttryckligen stadgas.

8 §.

Då andra stycket av denna paragraf betecknar dem, vilka tilläggsbidraget tillkommer, såsom samtliga naturaväghållare i distriktet, är för visso ej avsett att utsäga annan regel än som innefattas i väglagens 60 § andra stycket. Mellan ordalagen i de båda lagrummen finnes likväl viss skiljaktighet, som kan tänkas medföra olika tolkningar. Nu förevarande del av förslaget lärer fördenskull böra genom någon omredigering bringas till närmare överensstämmelse med avfatningen av den gällande lagens motsvarande regel.

Ur protokollet:

Erik Ölander.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 14 mars 1919.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern EDÉN,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena HELLNER,
Statsråden: PETERSSON,
SCHOTTE,
PETRÉN,
NILSON,
friherre PALMSTIERNA,
RYDÉN,
UNDÉN,
THORSSON.

Chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Petersson anmälde efter gemensam beredning med chefen för civildepartementet lagrådets den 6 i denna månad avgivna utlåtande över det den 7 februari 1919 till lagrådet remitterade förslaget till lag om ödebygdsvägar.

Departementschefen redogjorde för utlåtandets innehåll och anförde därefter:

I sitt utlåtande har lagrådet till en början erinrat, att den ifrågasatta nya vägtypen ödebygdsväg kännetecknades bland annat därav att vägen icke vore sådan, att den prövades vara för allmänna samfärdseln nyttig och nödig. Emellertid överensstämde det icke med hittills vedertagna grundsatser på förevarande rättsområde att betunga väghållningsdistrikt med besvär och kostnader för byggande och underhåll av väg, vilken saknade nämnda betydelse för samfärdseln. Vid sådant förhållande och då övertygande skäl för att härutinnan frångå gällande rättsståndpunkt icke heller, såvitt lagrådet kunnat finna, blivit anförda, kunde lagrådet ej tillstyrka, att det remitterade förslaget lades till grund för proposition i ämnet. För den händelse likväl så ansåges böra ske, har lagrådet framställt vissa erinringar såväl beträffande förslagets allmänna

byggnad som ock i fråga om förslaget särskilda bestämmelser. Bland annat har lagrådet sålunda framhållit, att, på det lagstiftningen icke måtte sakna nödig klarhet, i 1891 års väglag borde införas en bestämmelse av innehåll, att i de avseenden varom förmäldes i 5 och följande paragrafer av nämnda lag inbegrepes under allmän väg även ödebygdsväg, i den mån ej annat föranleddes av vad om sådan väg vore särskilt stadgat. Vidare uttalade lagrådet, att i samband med förslaget genomförande lagen om Kungl. Maj:ts regeringsrätt borde ändras därhän, att klagan över länsstyrelsens beslut i frågor rörande ödebygdsväg skulle tillhöra regeringsrättens prövning.

Vad nu först angår den av lagrådet uttalade principiella betänklighet mot förslaget upphöjande till lag tillåter jag mig erinra, att, såsom jag till statsrådsprotokollet den 7 februari 1919 vid anmälan av nu ifrågavarande lagförslag redan framhållit, lagtida riksdagen år 1918 på extra stat för år 1919 beviljat anslag att efter vissa angivna grunder användas för anläggning av ödebygdsvägar i de fyra nordligaste länen samt att motsvarande anslag blivit vid innevarande års riksdag äskat för år 1920. De grunder, enligt vilka det beviljade anslaget skall utgå, innefatta bland annat vissa förpliktelser för vederbörande väghållningsdistrikt med avseende å ödebygdsvägs byggande och framtida underhåll. Härav lär följa att riksdagen för sin del godkänt grundsatsen om väghållningsdistriktens deltagande i kostnaderna för byggande och underhåll av nu ifrågavarande slag av vägar, ehuru dessa vägar icke prövats nyttiga och nödiga för den allmänna samfärdseln. Vid sådant förhållande och då i allt fall den nu ifrågasatta lagstiftningen utgör en nödvändig förutsättning för det redan beviljade anslaget användande synes vad lagrådet i nu förevarande avseende anmärkt icke böra utgöra hinder för framläggande av lagförslag i ämnet.

Beträffande därefter de av lagrådet emot lagförslaget avfattning gjorda erinringar har jag i anslutning till desamma låtit inom jordbruksdepartementet i erforderliga delar omarbета förslaget, vilket därvid i övrigt undergått vissa smärre ändringar utan saklig innebörd. Sålunda har bland annat, den i 10 § av det ursprungliga förslaget upptagna bestämmelsen rörande till ödebygdsväg hörande bro och färja uteslutits ur förslaget såsom överflödig.

Dessutom har med anledning av vad lagrådet i ärendet anfört dels inom justitiedepartementet uppgjorts förslag till lag om viss ändring i lagen om Kungl. Maj:ts regeringsrätt, vilket förslag denna dag av chefen för nämnda departement underställts Kungl. Maj:t, dels ock inom jordbruksdepartementet utarbetats förslag till lag om ändring i 1 § all-

männa väglagen. Till det sistnämnda av dessa lagförslag torde jag senare denna dag få tillfälle återkomma i samband med frågan om ändring av väglagen jämväl i annan del.

Slutligen tillåter jag mig framhålla, att kungörelsen den 11 oktober 1918 angående statsbidrag till anläggande av ödebygdsvägar inom Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands och Västernorrlands län torde böra, därest den ifrågasatta lagen om ödebygdsvägar antages, underkastas ändring i åtskilliga avseenden.

Departementschefen uppläste därefter det omarbetade förslaget till lag om ödebygdsvägar och hemställde, att lagförslaget måtte, jämlikt § 87 regeringsformen, genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställdan täcktes Hans Maj:st Konungen förordna, att till riksdagen skulle avläsas proposition av den lydelse, bilaga... vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Joh:s Thygesen.